

**SFÂNTUL
CIPRIAN AL CARTAGINEI**

DESPRE CREDINȚĂ ȘI VIRTUȚI

Traducere din limba latină, studiu introductiv și note de
DIONISIE CONSTANTIN PÎRVULOIU

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfintitului

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Dionisie Pîrvuloiu'.

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

CUPRINS

Studiu introductiv	7
Despre cei ce s-au lepădat de credință	17
Idolii nu sunt zei	45
Despre purtarea fecioarelor	55
Despre faptele bune și milostenie	73
Către Demetrianus	93
Despre virtutea răbdării	113
Mărturii din Sfânta Scriptură, către Quirinius	131
Către Fortunatus	255
Indice de referințe scripturistice	283

Viața unui episcop înțelept și curajos

Cunoștințele noastre despre viața Sfântului Ciprian provin din trei surse principale: *Către Donatus*, cele 81 de scrisori, precum și *Viața* alcătuită de diaconul Pontius¹ imediat după moartea sa martirică.

Viața sa înainte de convertirea la creștinism este puțin cunoscută. S-a născut cândva între anii 200-210, într-o familie necreștină din Africa romană. Situația materială i-a îngăduit să dobândească o educație solidă, astfel încât a devenit repede un orator faimos. Nu știm cu exactitate dacă tânărul Ciprian a ocupat o funcție publică sau a fost un simplu magistru de retorică, după cum ne informează Fericitul Ieronim.²

Înainte de anul 249 Sfântul Ciprian era episcop al Cartaginei, metropola Africii romane. În opera sa *Către Donatus*, Sfântul Ciprian ne spune că s-a apropiat de Biserica creștină și a fost botezat de Caecilius, un bătrân preot cartaginez, cândva prin anul 245. De îndată ce a devenit creștin, Ciprian a renunțat la îndeletnicirea sa de retor și s-a dedicat exclusiv vieții creștine. A devenit repede faimos

¹ Cf. traducerea lui Manlio Simonetti, *Ponzio, vita di Cipriano. Paolino, vita di Ambrogio. Possidio, vita di Agostino*, Roma, 1977.

² Fericitul Ieronim, *Despre bărbații iluștri*, 67. Iată cum ni-l înfățișează traducătorul *Vulgatei* pe Sfântul Ciprian: „Ciprian Africanul i-a învățat, la început, retorică pe alții, dobândind însemnată glorie; apoi, sfătuit de preotul Caecilius – de la care i-a venit și adăugitul nume –, s-a făcut creștin, iar averea sa a oferit-o în întregime celor săraci; la puțin timp după ce a fost ales preot, a ajuns să fie rânduit chiar episcop al Cartaginei. Este de prisos să mai înșir dovezile talentului său, de vreme ce lucrările sale sunt mai vestite prin strălucire decât soarele. A pătimit pe vremea conducătorilor Valerian și Galienus în timpul celei de a opta prigoane, în aceeași zi în care a pătimit și Corneliu la Roma, dar nu în același an.” (Traducere preluată din ediția Sfântul Ieronim, *Despre bărbații iluștri și alte scrieri*, traducere de Dan Negrescu, Paideia, București, 1997.)

prin numeroasele milostenii pe care le făcea. La scurt timp a fost hirotonit preot, iar la moartea episcopului Donatus al Cartaginei (survenită în 248 sau începutul lui 249), poporul creștin l-a aclamat ca episcop, cu toate că el încercase să fugă, retrăgându-se la casa lui de la țară.³

Episcopatul său a fost unul dificil, deoarece în curând se va dezlănțui prima mare persecuție anticreștină. Pe lângă acestea, încă de la început, episcopul s-a confruntat cu probleme foarte grave. Africa creștină a fost nu doar un ținut care a rodit mari sfinți și teologi, dar și unul unde au proliferat numeroase schisme, controverse și erezii. Astfel, chiar de la început un grup de preoți răzvrățiți din Biserica Africii s-au opus alegerii sale. Ulterior, acest grup se va ridica împotriva autorității sale în chestiunea spinoasă a creștinilor care se lepădaseră de credința creștină în vremea persecuției (cei numiți *lapsi*).

În anul 249, împăratul Decius, dornic să restabilească vechea religie tradițională romană, dar și să testeze loialitatea cetățenilor săi, dezlănțuie o persecuție generală și sistematică în tot Imperiul Roman. Concret, împăratul cerea tuturor cetățenilor să împlinească o *supplicatio*, o rugăciune adresată zeilor pentru sănătatea împăratului și a familiei sale. Faptul era necesar din cauza numeroaselor răzmerițe și uzurpări ale tronului care marcaseră Imperiul. Împăratul dorea să se asigure de loialitatea tuturor supușilor săi.

Comunitatea creștină din Cartagina a fost greu încercată. Sfântul Ciprian remarcă dezamăgit că nici nu a fost publicat edictul de persecuție că foarte mulți creștini s-au și năspustit spre Capitoliul cartaginez pentru a tămâia idolii și a fi astfel izbăviți de condamnare.⁴ Mulți preoți și episcopi au fugit pur și simplu sau au căutat soluții de compromis. Și Sfântul Ciprian s-a retras – nu a fugit, precum el însuși se va justifica mai târziu, invocând îndemnul Mântuitorului⁵ – pentru a putea asigura buna cârmuire a Bisericii pe care o păstora. Unul dintre scopurile persecuției era tocmai decapitarea conducerii ierarhice a Bisericii și dizolvarea ei, iar Sfântul Ciprian, înzestrat cu un fin simț politic, a înțeles acest lucru. Alegerea lui însă nu a fost înțeleasă și apreciată de alții, de vreme ce episcopii de Roma,

³ Cf. *Epistola* 59, 6.

⁴ Cf. *Despre cei ce s-au lepădat de credință* 8.

⁵ „Când vă urmăresc pe voi în cetatea aceasta, fugiți în cealaltă” (Mt. 10, 23).

Antiohia și Ierusalim muriseră ca mucenici.⁶ Mai mult, la Cartagina, grupul de preoți care contestase alegerea lui Ciprian – acum în frunte cu preotul Novatus – a încercat să îl înlăture de pe scaunul episcopal. De aici s-a născut o schismă, condusă de Novatus⁷ și Felicissimus, diaconul acestuia. Acestora li s-au adăugat unii mărturisitori recalci-tranți care și-au dat acordul pentru reprimirea lesnicioasă a apostaziilor.

La începutul anului 251, odată cu moartea lui Decius va înceta și persecuția. Revenit la Cartagina, Sfântul Ciprian va găsi o situație foarte dificilă în Biserica sa. O mulțime de creștini apostaziaseră în vremea prigoanei. Aceștia făceau mari presiuni pentru a fi reprimiți în comunitate, fără a trece însă prin cuvenita perioadă de penitență publică. Pentru a rezolva problema, episcopul a convocat un sinod la Cartagina, în 251, care a decis că apostaziile trebuie să își recunoască greșeala, să facă penitența rânduită (în funcție de gravitatea lepădării), însă Împărtășania o vor primi numai pe patul de moarte. Totodată, Sfântul Ciprian i-a excomunicat pe Novatus și adepții săi, ca semănători de vrajbă și de schismă în Biserică.

În anul 252, succesorul lui Decius, Trebonianus Gallus, înspăimântat de ravagiile pe care le făcea o epidemie de ciumă⁸, a poruncit ca în tot Imperiul să fie aduse sacrificii zeilor. Temându-se de o nouă prigoană, Sfântul Ciprian îi va reprimi pe apostaziile din persecuția lui Decius în Biserică, firește, doar pe cei care făcuseră penitență publică.

Însă problemele nu s-au încheiat aici. Sfântul Ciprian a intrat în conflict cu noul papă al Romei, Ștefan. Motivele acestei disensiuni au fost unele chestiuni ce țineau de alegerea unor episcopi și de schisma novațiană⁹, dar mai ales de validitatea botezului administrat de eretici. În vreme ce poziția papei Ștefan era mai maleabilă, Sfântul Ciprian a fost intransigent, urmând linia trasată de Tertulian (v. tratatul

⁶ Cf. Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească* VI, 39-40, col. PSB 20, serie nouă, traducere, studiu introductiv și note de Pr. Teodor Bodogae, ediție revizuită de Prof. Tudor Teoteoi, Editura Basilica, București, 2020.

⁷ Ulterior, Novatus va merge la Roma unde îl va susține pe Novațian.

⁸ Cu acest prilej, Sfântul Ciprian va scrie *Despre condiția muritoare a omului*. (În rom.: Sfântul Ciprian al Cartaginei, *Despre unitatea Bisericii universale. Despre condiția muritoare a omului*, traducere, introducere și note de Alexandru Stan, Adina Roșu și Policarp Pîrvuloiu, EIBMO, București, 2013.)

⁹ Novațian era un preot din Roma care a provocat o schismă acolo, deoarece se opunea reprimirii în Biserică a celor care apostaziaseră în persecuția lui Decius. Sfântul Ciprian va critica aspru poziția lui Novațian, afirmând că bunătatea lui Dumnezeu poate ierta orice păcat, dar numai în urma unei pocăințe autentice.

Despre Botez). Episcopul cartaginez afirma că Botezul, precum și toate Tainele ereticilor și schismaticilor sunt nule, deoarece aceștia nu au nici o putere și nici un drept în Biserica lui Hristos.¹⁰ Concepția Sfântului Ciprian a fost confirmată și de trei sinoade ale episcopilor africani, convocate de el la Cartagina, în 255 și 256. Sinoadele au mai decis și că apostazia pot fi readmiși în Biserică numai după ce s-au pocăit în mod public. Clericii apostazi își pierdeau demnitatea ecleziastică.

Conflictul cu papa va deveni tot mai acut, însă persecuția lui Valerian îi va pune capăt, prin moartea martirică a protagoniștilor, papa Ștefan în 257, iar Ciprian în 258. Împăratul Valerian, venit la domnie în 254, s-a arătat inițial favorabil creștinilor, însă în 257 va iniția și el o persecuție a Bisericii creștine. Motivele se pare că au fost următoarele: invaziile barbare atribuite de păgâni influenței nefaste a creștinilor, sfaturile consilierului său Macrianus, un înverșunat adversar al creștinismului, dorința de a pune mâna pe avuția Bisericii într-o vreme de criză economică etc. În august 257 a fost publicat un prim edict care impunea clerului creștin să jertfească idolilor, în caz contrar fiindu-le aplicată pedeapsa cu exilul sau cu moartea. Totodată erau interzise și toate slujbele creștine. La 30 august, episcopul Cartaginei a fost convocat în fața guvernatorului și, în urma mărturisirii ferme a credinței creștine, a fost condamnat la surghiun. Nenumărați alți clerici cartaginezi au fost osândiți la muncă silnică în mine. După mărturia Sfântului Ciprian, în iunie 258, un alt edict a înăsprit prigoana. Acum se prevedea pedeapsa cu moartea pentru episcopii care nu se supuneau, precum și confiscarea averii și pierderea rangului în cazul laicilor.

Episcopul Ciprian a fost convocat în fața guvernatorului, după ce refuzase un plan de fugă, pus la cale de unii creștini din Cartagina.¹¹ La 13 septembrie 258, Sfântul Ciprian a fost arestat și interogat de guvernatorul Galerius. Pe 14 septembrie, după un alt interogatoriu, în urma refuzului neclintit al episcopului de a aduce sacrificii idolilor, acesta va fi condamnat la moarte prin decapitare. Actul său martiric ne oferă detalii impresionante despre moartea sa mucenicească. Sfântul Ciprian și-a dezbrăcat singur veșmântul de deasupra, pe care le-a dat diaconilor, a dăruit 25 de monede

¹⁰ V. *Epistola* 69, 1.

¹¹ V. *Epistola* 81.

călăului, s-a legat singur la ochi, apoi și-a plecat capul sub sabie. Trupul mucenicului a fost privegheat de o mulțime de creștini, iar noaptea a fost purtat în procesiune spre locul de înmormântare.

Cultul Sfântului Mucenic Ciprian a început de îndată după moartea sa. Fericitul Augustin ne informează că existau deja trei biserici închinat Sfântului. Cultul său s-a răspândit și în Orient, însă a fost contaminat cu viața unui alt sfânt, fost vrăjitor, Ciprian de Antiohia.

Scrierile unui păstor de suflete jertfelnic și iubitor

Înzestrat cu o cultură literară solidă, dar și cunoscător profund al teologiei latine și grecești anterioare, Sfântul Ciprian nu a fost nicidecum un teolog scolastic, ci un păstor al sufletelor, dedicat integral slujirii și mântuirii aproapelui. De aceea și scrierile sale sunt strâns legate de activitatea sa episcopală, vii, limpezi, echilibrate, și, precum s-a spus, la distanță egală între Scriptură și Cicero. A fost înzestrat cu o înțelepciune și un simț practic care l-au ferit de exagerările și devierile genialului teolog Tertulian, care a exercitat o profundă influență asupra operei episcopului cartaginez. Lactanțiu l-a caracterizat în mod fericit observând că stilul Sfântului Ciprian este lesnicios, îmbrășugat, plăcut și limpede, de o mare putere de convingere.¹²

Prima scriere a episcopului de Cartagina este *Către Donatus*, alcătuită cândva prin 245-246. Nu știm exact cine a fost Donatus, probabil un prieten. Scrierea zugrăvește un tablou sumbru al epocii, prezentându-ne criza spirituală care a dus la convertirea tânărului orator Ciprian. În pagini de sinceră autobiografie, episcopul cartaginez ne istorisește cum s-a lepădat de lumea păgână și de vanitățile ei și cum a îmbrățișat credința creștină și a primit botezul. În chip simbolic, Sfântul Ciprian îl poartă pe interlocutor pe un munte înalt, de unde poate contempla întreaga panoramă a deșertăciunilor lumii acesteia, cu teatrele, spectacolele, distracțiile și păcatele ei. Donatus este îndemnat să stăruie în pocăință și rugăciune, și să nu se îndepărteze de Hristos și de Biserică. Se întrevede influența tratatului *Octavius* al lui Minucius Felix, dar, totodată, multe pagini ale operei anticipează *Confesiunile* Fericitului Augustin.

¹² *Instituțiile divine* 5, 1, 24-25.

În primii ani de după convertire va scrie tratatul *Idolii nu sunt zei*.¹³ La începutul episcopatului său, Sfântul Ciprian va compune și *Despre purtarea fecioarelor*, iar către 249 va alcătui florilegiul biblic, *Mărturii din Sfânta Scriptură, către Quirinius*. În 251 va scrie *Despre cei ce s-au lepădat de credință*.

Fără îndoială, cel mai faimos tratat al Sfântului Ciprian este *Despre unitatea Bisericii universale (De Ecclesiae catholicae unitate)*, scris spre finele anului 251. Adresat mărturisitorilor romani care îl sprijineau pe Novațian, opera este o fermă condamnare a schismelor și a ereziilor, înfățișate ca lucrare a diavolului, care are scopul de a sfâșia cămașa cea necusută de mână a Bisericii. Capitolul al patrulea este o exegeză a textului de la Matei 16, 18¹⁴, care a suscitât multe interpretări, deoarece o variantă manuscrisă pare a susține primatul papal. Nu intrăm aici în detalii¹⁵, însă, pe scurt, Sfântul Ciprian a criticat și s-a distanțat de opiniile dogmatice ale unor papi, ba chiar le-a sancționat. Autenticitatea variantei manuscrise cu pricina lasă mult de dorit și, ca mulți alți scriitori creștini din epocă, și Sfântul Ciprian a recunoscut doar un primat de onoare pentru episcopul Romei, întrucât Roma era capitala Imperiului, nicidecum un primat în sensul juridic, sau o pretinsă infailibilitate. Opera insistă asupra unității și unicității Bisericii universale, din care fac parte și Bisericile locale, aidoma razei din soare. Primejdia ereziei și a schismei e reală, iar îmbrățișarea acestor forme de dezbinare demonică duce la pierderea mântuirii. Mucenicia ereticilor și schismaticilor nu e adevărată mucenicie, neaducând mântuirea. „Cine nu are Biserica drept Mamă nu Îl poate avea pe Dumnezeu ca Tată.”

Tratatul *Despre rugăciunea domnească*¹⁶, alcătuit în 252, are un scop catehetic, fiind o exegeză moral-spirituală a Rugăciunii *Tatăl*

¹³ Tratatele cuprinse în acest volum au fiecare introducerea lor. A se vedea mai jos.

¹⁴ „Și Eu îți zic ție că tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica Mea și porțile iadului nu o vor birui.”

¹⁵ Versiunea cu primatul este cel mai probabil o interpolare târzie (din veacul al IV-lea), care avea scopul să susțină primatul juridic al episcopului Romei asupra altor scaune episcopale.

¹⁶ Acest tratat împreună cu *Despre gelozie și invidie* și *Către Donatus* au fost publicate în volumul *Apologeți de limbă greacă*, traducere, introducere, note și indice de Pr. Teodor Bodogae, Pr. Olimp Căciulă, Pr. Dumitru Fecioru, col. PSB 2, EIBMBOR, București, 1980.

nostru. Se resimte influența tratatului omonim al lui Tertulian, însă tâlcuirea făcută de episcopul cartaginez este mai profundă și completă. Sfântul Ciprian insistă asupra celor două dimensiuni ale rugăciunii: cea hristocentrică, deoarece ne rugăm chiar prin cuvintele Fiului iubit al Tatălui și nu ne rugăm niciodată singuri sau numai pentru noi, ci în comuniune cu alții și mai ales pentru alții. Se dau și sfaturi concrete privind timpul și modul săvârșirii rugăciunii.

* * *

Epidemia de ciumă din 252 a prilejuit întocmirea a altor trei tratate: *Despre condiția muritoare a omului*, *Despre faptele bune și milostenie și Către Demetrianus*.

Despre condiția muritoare a omului abordează o chestiune pastorală foarte spinoasă: atitudinea Bisericii și a creștinilor în fața molimei necruțătoare și a morții. Creștinul adevărat nu are frică de moarte, afirmă Sfântul Ciprian, el fiind un om al credinței și al învierii. Creștinilor tulburați și scandalizați că molima îi decima fără discriminare atât pe păgâni, cât și pe creștini, li se amintește că toți oamenii sunt supuși neputințelor trupului. Creștinul trebuie să îndure cu răbdare suferințele și moartea. Se întrevăd ecouri din Cicero și Seneca. Nu se cuvine nici să plângem în chip nemăsurat pe răposați, deoarece aceștia au trecut în Împărăția lui Dumnezeu. „Noi, creștinii, nu murim cu adevărat, ci trecem din moarte la nemurire”, afirmă sfântul episcop, nefiind decât simpli pelerini în această lume.

În jurul anului 256 va alcătui *Despre virtutea răbdării și Despre gelozie și invidie*. În ultimul tratat, Sfântul Ciprian atrage atenția credincioșilor că aceste două păcate nu sunt deloc mici. Ele sunt primele păcate din lume, cele săvârșite de diavolul invidios pe Adam, pe care l-a prăvălit în păcat. Aducând numeroase pilde din Scriptură, Sfântul Ciprian îi îndeamnă pe creștini să se ferească din răspuțeri de aceste păcate. Antidotul propus pentru aceste boli sufletești este dragostea milostivă.

De o mare însemnătate sunt și epistolele sale.¹⁷ Ele reprezintă primul epistolar creștin care ni s-a păstrat. Alcătuite pe durata întregului său episcopat, acestea au diverse caractere: scrisori personale,

¹⁷ În rom.: Sfântul Ciprian, *Epistole*, traducere de Ion Diaconescu și Ovidiu Pop, Editura Sophia, București, 2011.

pastorale, teologice, epistole sinodale, toate dovedind nu doar talentul său literar, cât mai ales dragostea și zelul său pastoral. Epistolele sale sunt un prețios izvor pentru studiul Bisericii creștine primare, pentru istoria, cultul, doctrina și morala comunității creștine antice.

Învățătura Sfântului Ciprian. În afara Bisericii nu există mântuire

Marele episcop cartaginez nu a fost un teolog sistematic. De altfel, majoritatea Părinților Bisericii s-au ținut departe de sistemele teologice. Pentru ei teologia este viață în Hristos, în cadrul comunității ecleziale. Deși i-a lipsit originalitatea lui Tertulian sau geniul speculativ al lui Origen, Sfântul Ciprian a rămas o autoritate în Occident până la Fericitul Augustin. Scrierile sale erau citate laolaltă cu pasajele din Sfânta Scriptură.

Învățătura sa a fost pe deplin ortodoxă, limpede, susținută și apărată chiar cu prețul vieții. Astfel, doctrina sa ecleziologică este cât se poate de fermă și de tradițională, sintetizată de faimoasa formulă: *Salus extra Ecclesiam non est* – „în afara Bisericii nu există mântuire”¹⁸. Concluzia este firească: acela care nu face parte din Biserică nu este creștin.¹⁹ De aceea, schisma este la fel de primejdioasă ca erezia, amândouă ducând la pierderea mântuirii. Biserica este arca lui Noe²⁰, o corabie cârmuită de episcop. Sfântul Ciprian insistă asupra necesității de a asculta de episcop. Biserica este în episcop, iar episcopul în Biserică, deci acela care nu este alături de episcop nu poate fi în Biserică.²¹

Cât privește pretinsa afirmare a primatului papal, precum am amintit deja, varianta textuală a unor manuscrise ale operei *Despre unitatea Bisericii universale* care ar susține-o este de o autenticitate mai mult decât îndoielnică. Mai mult, în numeroase alte locuri din opera sa, Sfântul Ciprian aplică acest text din Matei 16, 18-19 tuturor episcopilor, afirmând că Biserica este întemeiată pe comuniunea tuturor episcopilor, aflați în armonia învățăturii, a făptuirii și a

¹⁸ *Epistola* 73, 21.

¹⁹ Cf. *Epistola* 55, 24.

²⁰ *Despre unitatea Bisericii universale* 6.

²¹ Cf. *Epistola* 66, 8.

ascultării.²² Din lectura atentă a exegezei Sfântului Ciprian asupra pasajului din Matei nu rezultă deloc că s-ar afirma un primat jurisdicțional al lui Petru asupra celorlalți apostoli.²³ Dimpotrivă, episcopul cartaginez afirmă foarte limpede că toți episcopii au primit puterea lui Petru. Mai mult, Sfântul Ciprian s-a opus vehement episcopului Romei atunci când ortodoxia doctrinei acestuia lăsa de dorit, precum am văzut în controversa privind validitatea botezului ereticilor. *Despre unitatea Bisericii universale* 4 susține doar statutul episcopului Romei ca *primus inter pares*, în contextul politic al Imperiului Roman de atunci.

Cu privire la Taina Botezului, am văzut deja că Sfântul Ciprian este de acord cu Tertulian în privința lipsei de validitate a botezului și în general a Tainelor săvârșite deeretici și schismatici. Se desparte de acesta însă în privința botezării pruncilor, afirmând că aceștia trebuie botezați cât mai repede posibil, chiar înainte de ziua a opta după naștere, tradiție cu care nu este de acord.²⁴ Sfântul Ciprian vorbește și de un botez al sângelui, cel al muceniei, de pildă în prefața scrierii *Către Fortunatus*.

O altă învățătură dezvoltată pe larg de Sfântul Ciprian este pocăința. Aici episcopul african își arată încă o dată spiritul său echilibrat, ținând calea de mijloc între doctrinele penitențiale din vremea respectivă: laxismul moral al multor episcopi și preoți care susțineau reintegrarea grabnică a apostatilor și marilor păcătoși, pe de o parte, și pe de alta, intransigența unora (printre care adeptii lui Tertulian)²⁵ care socoteau că aceia care s-au lepădat de credință sau

²² Cf. *Epistola* 54, 1; 68, 5.

²³ Cf. *Epistola* 71, 3: „Căci nici Petru, pe care cel dintâi l-a ales Domnul și pe care a clădit Biserica Sa, pe când la o vreme Pavel i se împotriva cu privire la tăierea împrejur, nu și-a cerut ceva pentru sine cu obrăznicie, nici nu s-a semeșit, încât să spună că el are întâietatea și că lui, în primul rând, trebuie să i se dea ascultare de către cei mai tinerei și de către urmași, nici nu a disprețuit pe Pavel...”

²⁴ *Epistola* 64, 2-5: „Însă, cât privește pruncilor, despre care ai spus că nu trebuie botezați mai înainte de a doua sau a treia zi de la naștere și că trebuie luată în seamă rânduiala vechii circumcizii, că prin urmare socotești că nou-născutul nu trebuie botezat și sfințit înainte de ziua a opta, cu totul altfel s-a judecat în adunarea noastră. Căci nimeni nu a încuviințat felul în care socoteai tu că trebuie să se facă, ci toți am judecat mai degrabă că nici unui om născut nu trebuie să-i fie refuzate mila și harul lui Dumnezeu.”

²⁵ Se întrevede deja sămânța viitoarei mișcări donatiste.

au săvârșit păcate foarte grave nu mai pot fi iertați de Dumnezeu. Opera sa *Despre faptele bune și milostenie* stă mărturie pentru aceasta. Sfântul Ciprian este cât se poate de limpede: Dumnezeu este atotmilostiv și iartă orice păcat, dar numai în urma săvârșirii pocăinței sincere.

O ultimă învățătură despre care opera Sfântului Ciprian aduce lămuriri prețioase este Euharistia. Astfel, în *Epistola* 63 el insistă asupra caracterului de jertfă al Sfintei Euharistii. Jertfa euharistică o repetă pe cea săvârșită de Fiul la Cina cea de Taină, când s-a adus pe Sine jertfă Tatălui. Tot Sfântul Ciprian atestă și că Jertfa euharistică se aduce și pentru cei adormiți, nu doar pentru vii²⁶, precum și turnarea de apă în potir, alături de vin. Menționează și practica primirii Împărtășaniei în palmă de către popor. Euharistia este adevăratul Sânge și Trup al lui Hristos, însă – atrage el luarea-aminte – în afara Bisericii nu există Euharistie adevărată.

* * *

Sfântul Ciprian a fost un episcop providențial pentru vremea lui. A fost neîncetat preocupat de mântuirea păstoriților săi, a luat decizii ferme și curajoase în vreme de gravă criză: epidemie de ciumă, persecuție, foamete, cataclisme, schisme și erezii, controverse cu alți episcopi etc. S-a îngrijit mereu de ajutorarea sărmanilor, îndemnându-i mereu pe credincioșii cartaginezi la săvârșirea faptelor bune și la participarea la sfintele slujbe. A fost însă mereu atent la disciplina bisericească, insistând asupra necesității pocăinței autentice și asupra rămânerii în comuniune cu Biserica adevărată, în afara căreia nu este mântuire. În cele din urmă și-a dat și viața pentru păstoriții săi. Operele sale au fost mult apreciate și citite în Antichitatea creștină și în Evul Mediu, dovadă fiind numeroasele manuscrise păstrate. Fericitul Augustin l-a caracterizat elogios, numindu-l: „episcop universal și mucenic universal”²⁷.

DIONISIE CONSTANTIN PÎRVULOIU

²⁶ *Epistola* 1, 2.

²⁷ *Despre Botez* 3, 3, 5.

Despre cei ce s-au lepădat de credință¹

Introducere

Tratatul de față datează aproximativ din vara anului 251, fiind scris imediat după moartea violentă a împăratului Decius. Precum am văzut mai sus, edictele lui Decius din 249 și 250 au abătut persecuția peste comunitatea creștină din Cartagina. Mulți creștini au stăruit în credință și au devenit mărturisitori sau mucenici, însă foarte mulți s-au lepădat.

Se cuvine să precizăm aici diferența dintre termenii de „mucenic” și „mărturisitor”. Mucenicul sau martirul este cel care mărturisește credința în Hristos și pentru aceasta este executat, în mod direct, sau în urma unor torturi mai mult mai puțin cumplite. Mărturisitorul este cel care își mărturisește credința în fața autorităților și suportă diferite pedepse, torturi, surghiun, temniță, confiscarea averilor etc., dar nu este executat. După terminarea acestora, mărturisitorul revenea în Biserică fiind înconjurat de o aură de sfințenie, bucurându-se de mare trecere în fața tuturor. Adeseori însă, unii mărturisitori abuzau de această trecere și, deoarece erau copleșiți de onoruri și cădeau în mândrie, ajungeau să nu se mai supună ierarhiei bisericești.

Persecuția s-a desfășurat astfel: demnitarii publici erau însărcinați să alcătuiască liste cu toți cetățenii care au participat la ceremonia de invocare a binecuvântării zeilor asupra familiei împăratului. După ce numele persoanei „era trecut în registru, autoritățile eliberau un certificat (*libellus*) care atesta participarea la jertfa adusă idolilor. Însă unii preferau să își procure un astfel de certificat prin mită, fără să mai ia parte la sacrificii. Creștinii care refuzau să ia parte la sacrificiu erau întemnițați, exilați sau li se confiscau bunurile. Adeseori li se aplicau și torturi. Cum observă Sfântul Ciprian, foarte puțini nu au participat la această ceremonie idolească.

¹ Traducerile tratatelor din acest volum sunt realizate după cele trei volume ale ediției lui W. Hartel, *Cypriani Opera*, CSEL 3, Viena, 1868-1871.

Firește, numărul celor care au apostaziat și au adus jertfă idoloilor era semnificativ. Problema reintegrării acestora în Biserică a fost una foarte spinoasă. Rigoriștii îi respingeau, afirmând că nu mai trebuie reprimiți în comunitate cei care L-au tăgăduit pe Hristos. Sfântul Ciprian se afla într-o situație delicată, mai ales că el se refugiase în vremea prigoanei. A primit critici și din partea clerului din Roma, al căror episcop murise în persecuție. În plus, existau mișcări schismatice în Cartagina, care îi contestau autoritatea. Mărturisitorii, care se bucurau de o însemnată autoritate, puteau fi lesne manipulați, unii acordând cu de la sine putere iertare apostaziilor, în timp ce alții afirmau că aceia care s-au lepădat de credință nu mai au iertare în veac și trebuie excluși din Biserică. Preotul Novatus le acordă și el, de la sine, iertarea tuturor celor căzuți, cerându-i episcopului Ciprian să părăsească scaunul episcopal.

Sfântul Ciprian va gestiona însă situația cu multă înțelepciune. Mai întâi va sublinia că autoritatea episcopului provine direct de la Hristos, iar cine nu ascultă de episcop nu ascultă de Hristos. Sfântul Ciprian va împrumuta termenul *auctoritas*, folosit în limbajul politic și juridic al vremii, și-l va aplica lexicului bisericesc. Episcopul deține această *auctoritas*, primită direct de la Hristos, al Cărui urmaș și este.² Puterea și autoritatea episcopului nu sunt omenești, ci dumnezeiești. Alături de episcop se află obștea preoților, iar armonia dintre ei alcătuiește unitatea Bisericii universale.³

Mărturisitorii trebuie să se supună și ei episcopului și să nu își aroge competențe pe care nu le au. Scrierea *Despre cei care s-au lepădat de credință* ne dă mărturie despre modul în care a rezolvat Sfântul Ciprian dificila situație. Evanghelia e cea care face mucenici, iar nu mucenicii fac Evanghelia, va afirma foarte ferm Sfântul Ciprian. Înțelepciunea și discernământul episcopului au biruit toate frământările și schismele incipiente. După cum am văzut deja, Sfântul Ciprian a rezolvat delicata problemă păstrând calea de mijloc între extremismul rigorist care voia excluderea definitivă din Biserică a celor căzuți și insistența unora (în special, mărturisitori⁴) de a-i reprimi pe aceștia fără pocăință.

² Cf. *Epistola* 59, 2.

³ Cf. *Epistola* 48, 3-4.

⁴ Aceștia alcătuiau chiar un soi de scrisori prin care, pe temeiul suferințelor îndurate pentru credință, le acordau iertarea apostaziilor și reintegrarea lor în comunitatea eclezială.

Soluția oferită de Sfântul Ciprian este iertarea tuturor apostaziilor, dar numai după ce vor urma pocăința prescrisă de Biserică. Existau două categorii de apostazi. Prima – cea mai gravă – era a celor care au jertfit idolilor (*sacrificati*), iar o a doua a celor care și-au procurat – prin mituirea autorităților – un certificat care le atesta săvârșirea sacrificiilor, deși ei nu o făcuseră (*libellatici*). Și aici existau diverse grade de apostazie: unii au alergat să sacrifice zeilor înainte de publicarea edictului de persecuție, alții au sacrificat de bunăvoie, alții în urma torturilor, alții au adus doar puțină tămâie pe altar (*thurificati*), alții au predat cărțile sfinte autorităților (*traditores*), alții și-au adus și copiii să jertfească etc. Pocăința pentru aceștia era și ea gradată și rânduită după gravitatea lepădării. Una dintre cauzele principale ale lepădării a fost iubirea de arginți. Teama de a-și pierde averea, dragostea de cele trecătoare este o adevărată lepădare de Hristos, susține Sfântul Ciprian. Lepădarea formală și sacrificiul adus zeilor este o consecință secundară a acestei prime lepădări.

Tratatul *Despre cei ce s-au lepădat de credință* este unul dintre cele mai frumoase scrieri din opera Sfântului Ciprian, dar totodată unul polemic și adeseori foarte aspru, exprimând amărăciunea și mâhnirea unui episcop sfânt care se vedea contestat de păstoriții săi. Cu toate acestea, tonul final este unul optimist, sfântul reamintind păstoriților săi că leacul pocăinței este mereu la îndemâna tuturor, iar Dumnezeu este îndelung răbdător și așteaptă întoarcerea tuturor la Biserica Sa.

Tratatul de față a devenit unul normativ cu privire la tratamentul aplicat apostaziilor în vremea persecuțiilor următoare.